

Työn voimavarat ja pienten kuntien aikuissosiaalityö

hyvinvointialueuudistuksen jälkeen

Job Resources and Social Work for Adults in Small Municipalities

after The Wellbeing Services County Reform

Tutkimussuunnitelma/Keusote

Virpi Savela-Saarinen

Työn ja hyvinvoinnin maisteriohjelma

Pro gradu -tutkielma

Tampereen Yliopisto

Tutkimussuunnitelman tiivistelmä

Virpi Savela-Saarinen

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Työn ja hyvinvoinnin maisteriohjelma

Ohjaaja: Antti Saloniemi

Sosiaalityön tekemiseen vaikuttavat hyvinvointialueuudistus, muutokset talous- ja sosiaalipolitiikassa sekä sosiaalityön asiantuntijuuden muutos. Työn imun ja työn raskauden ristiriitaiseen yhdistelmään voi vaikuttaa se, että sosiaalityöntekijöiden työn raskautta kompensoivat työn voimavarat. Hakanen (2011, 108) toteaa, että työn voimavarat vähentävät työn kuormitustekijöiden vaikutusta ja vaikuttavat myönteisesti työn imuun. Lehto-Lundén & Salovaara (2016, 167; Nurminen 2024, 11) toteavat asiakastyön tuottavan sosiaalityöntekijöille henkistä kuormitusta, mutta myös mielihyvää ja onnistumisen kokemuksia. Maaseutumaisissa kunnissa asuvista sosiaalialan korkeakoulutetuista sosiaalialan kokevat vetovoimaiseksi ainoastaan 22 prosenttia (Nurminen 2024, 29), mikä viittaa työolosuhteiden erilaisuuteen.

Tutkin pro gradu -tutkielmassani pienissä kunnissa aikuissosiaalityötä tekevien sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden työn voimavaroja hyvinvointialueiden pienissä kunnissa, joita käytännössä ovat muut kuin hyvinvointialueen keskuskunnat. Teoriataustassa kuvaan sosiaalityön tehtäviä, aikuissosiaalityötä, sosiaalityön yhteiskunnallista asemaa, sosiaalityössä työskentelevien työhyvinvointia aikaisemmassa tutkimuksessa sekä työn voimavaroja.

Aineiston kerään yhdistämällä luovan ja toiminnallisen menetelmän Tarinoiden maan, teemahaastattelun ja ryhmähaastattelun. Ryhmähaastattelut mahdollistavat usean eri kunnan mukana olemisen tutkimuksessa. Haastattelujen teemoina ovat: johtaminen, organisaatio ja työn voimavarat. Hyvinvointialuetta ja haastattelemini kuntien nimiä ei mainita tutkielmassa haastateltavien tietosuojan turvaamiseksi.

1. Johdanto

Suomalainen sosiaalityö on kuormittavampaa kuin muissa Pohjoismaissa (Saarinen ym. 2012, 413). Sosiaalityön resurssit ovat vähentyneet, mutta työn haasteellisuus on kasvanut, työtahti on kiihtynyt ja asiakasmäärä on noussut (Salo ym. 2016, 23). Hyvinvointivaltion kattavuutta on supistettu poliittisilla ratkaisulla (Lehto-Lundén & Salovaara 2016, 165). Työelämä itsessään on jatkuvassa murroksessa (Julkunen 2008b, 9–13), samoin sosiaalityön asiantuntijuus (Lindh ym. 2018, 9). Sosiaalityön muutokseen vaikuttavat myös uusliberalistinen talouspolitiikka, huono-osaisuuden kasvaminen (Em. 2018, 9) sekä vuoden 2023 alusta alkanut hyvinvointialueuudistus, jossa sosiaali- ja terveydenhuolto sekä pelastustoimi siirtyivät kunnilta ja kuntayhtymiltä hyvinvointialueille (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2023). Tilanteeseen vaikuttaa myös pula pätevistä sosiaalityöntekijöistä, yleinen sosiaalipolitiikka, työn organisointi ja johtaminen (Saarinen ym. 2012, 415). Muutokset vaikuttavat merkittävästi sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuuteen, työresursseihin ja asiakastyön tekemiseen (Lindh ym. 2018, 10). Työhyvinvointi muodostuu yksilön voimavarojen ja ympäristön vaatimusten tasapainosta. Sosiaalityössä työhyvinvoinnin ylläpitäminen on haastavaa sosiaalityön laaja-alaisuuden vuoksi. (Lehto-Lundén & Salovaara 2016, 165, 168.)

Sosiaalialan haasteellisuudesta huolimatta Työterveyslaitos raportoi sosiaalialan työntekijöistä 68 % kokevan työn imua (Työterveyslaitos 2024). Työterveyslaitoksen seurantatutkimus kunta- ja hyvinvointialueiden työstä, työyhteisöstä ja johtamisesta puolestaan on osoittanut, että hyvinvointialueelle siirtyminen on aiheuttanut verrattain pieniä muutoksia suurimmalle osalle työntekijöistä. Korona-aikaan verrattuna kuormitus jopa helpottui hieman. Samoin työyhteisöjen toimivuus ja lähijohtaminen ovat hyvällä tasolla, sen sijaan epävarmuus omasta jaksamisesta on lisääntynyt jo useiden vuosien ajan eikä se ole parantunut hyvinvointialueille siirtymisen jälkeen. (Laitinen ym. 2023, 42.) Talentian työolobarometrissa (Nurminen 2024, 22) suurin osa sosiaalialan korkeakoulutetuista epäilee luottamuksen heikentyvän oman alan päätöksentekoon ja 52 prosenttia arvelee työhyvinvointinsa ja työkykynsä heikkenevän tulevaisuudessa. Hyvinvointialueen sosiaalialan korkeakoulutetuista 69 prosenttia koki työnsä raskaana. (Em. 2024, 24, 26.)

Mänttari-van der Kuip (2015, 331) toteaa, että sosiaalityöntekijöiden toimintamahdollisuudet ja heidän hyvinvointinsa ovat yhteydessä yhteiskunnalliseen kehitykseen. Resurssien niukkuus lisää sosiaalityöntekijöiden työhön tehokkuus- ja säästöpainetta, kiirettä ja kasvavaa työtaakkaa. Lisäksi työn valvonta, kontrolli ja arviointi on lisääntynyt. Laadukkaan työn tekeminen on vaikeutunut ja sosiaalityöntekijöiden pahoinvointi lisääntyy, kun työtä ei voi tehdä hyvin. (Em. 2015, 331–334.) Törrönen (2012, 184) katsoo sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden ja henkilöstövajeen taustalla olevan

tehokkuuden ja säästöt, jotka aiheuttavat sosiaalityölle eettisiä ja toiminnallisia vaikeuksia, jos budjetit eivät riitä lakisääteisiin tehtäviin tai asiakasmäärät kasvavat kohtuuttomiksi.

Työn imun ja työn raskauden ristiriitaiseen yhdistelmään voi vaikuttaa se, että sosiaalityöntekijöiden työn raskautta kompensoivat työn voimavarat. Hakanen (2011, 108) toteaa, että työn voimavarat vähentävät työn kuormitustekijöiden vaikutusta ja vaikuttavat myönteisesti työn imuun. Lehto-Lundén & Salovaara (2016, 167; Nurminen 2024, 11) toteavat asiakastyön tuottavan sosiaalityöntekijöille henkistä kuormitusta, mutta myös mielihyvää ja onnistumisen kokemuksia. Maaseutumaisissa kunnissa asuvista sosiaalialan korkeakoulutetuista sosiaalialan kokevat vetovoimaiseksi ainoastaan 22 prosenttia (Nurminen 2024, 29), mikä viittaa työolosuhteiden erilaisuuteen.

Tarkastelen tässä pro gradu -tutkielmassa aikuissosiaalityötä tekevien sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden työn voimavaroja sosiaali- ja terveysalan (sote) uudistuksen jälkeen hyvinvointialueella muissa kuin keskuskunnissa. Tutkielmani teoriaosuudessa kuvaan ensin sosiaalityön tehtäviä, aikuissosiaalityötä, sosiaalityön yhteiskunnallista asemaa ja aikaisempaa sosiaalityön työhyvinvoinnin tutkimusta. Seuraavaksi määrittelen työn voimavarojen, työn imun ja työn tuunaamisen käsitteitä.

Aineiston tuotan yhdistämällä luovan ja toiminnallisen tutkimusmenetelmän sekä ryhmähaastattelun. Luovana tutkimusmenetelmänä käytän Tampereen seurakuntayhtymässä kehitettyä Tarinoiden maa-menettelmää, jota ei ole aiemmin käytetty pro gradu -tutkielmassa eikä tutkimushaastatteluissa. Tutkimusaineiston analysoin sisällönanalyysillä. Keski-Uudenmaan hyvinvointialuetta (Keusote) ja haastattelemieni kuntien nimiä ei mainita tutkielmassa, ellei Pirkanmaan hyvinvointialue toivo alueen mainitsemista. Keusoten lisäksi minulla on jo tutkimuslupa toiselle hyvinvointialueelle ja haen lupaa ainakin kolmannelle hyvinvointialueelle, jotta voisin vertailla työntekijöiden työn voimavaroja eri alueilla. Turvatakseni haastattelemieni ihmisten anonymiyden, en mielelläni julkistaisi hyvinvointialueita, joilla teen haastattelut.

2. Tutkimuksen tavoite ja tarkoitus

Tämän laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella aikuissosiaalityötä tekevien sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden työn voimavaroja sosiaali- ja terveysalan (sote) uudistuksen jälkeen hyvinvointialueella muissa kuin keskuskunnissa.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Mitä työn voimavaroja aikuissosiaalityössä työskentelevillä on hyvinvointialueuudistuksen jälkeen?
2. Mitkä tekijät lisääisivät sosiaalityössä työskentelevien työn voimavaroja?
3. Tutkimusmenetelmät

Käytän pro gradu -tutkielmassa ryhmähaastattelun, teemahaastattelun ja Tarinoiden maa -menetelmän yhdistelmää. Sosiaalityötä on tutkittu vähän työntekijöiden näkökulmasta luovilla ja toiminnallisilla menetelmillä, näiden menetelmien yhdistelmällä toivon löytäväni uusia näkökulmia työhyvinvoinnin tutkimukseen. Haastateltavat voivat käyttää menetelmässä sekä verbaalista että metaforista kieltä. Menetelmien yhdistämistä testasin esihaastattelulla eräässä työtiimissä toukokuussa 2024.

Toivon pystyväni tällä menetelmällä rajaamaan omien ennakoasenteideni ja etukäteen mietittyjen haastattelukysymysten vaikutusta tutkimustiedon syntymiseen. Omien kokemusten tulkitseminen on aina subjektiivista, toivon Tarinoiden maa -menetelmän mahdollistavan asioiden tarkastelun etäämmältä ja mahdollistavan osallistuville uusia oivalluksia omasta työstään. Lisäksi ryhmän vuorovaikutus luo tilanteeseen yllätyksellisyyttä. Sekä haastattelu että Tarinoiden maa -työskentely ovat arvaamattomia työkaluja, koska ihmisten reaktioita menetelmää kohtaan on vaikeaa ennustaa etukäteen. Menetelmien yhdistäminen on myös riski, on mahdollista, että aineiston tuottaminen ei onnistu, mutta sekin on tutkimuksen tulos. Menetelmien yhdistäminen edellyttää minulta tutkielman tekijänä heittäytymistä tilanteeseen ja ilmapiirin luomiseen, jotka auttavat tutkimukseen osallistuvia pohtimaan työhönsä liittyviä asioita uudella tavalla. Menetelmän käyttämisen analysoinnissa on tärkeää reflektoida myös omaa rooliani menetelmän onnistumisessa.

2.1 Tarinoiden maa -toimintamalli

Tarinoiden maa -toimintamalli on alun perin kehitetty Anne-Mari Mäkiemiän johdolla Tampereen evankelis-luterilaisessa seurakuntayhtymässä yhteistyössä Kriminaalihuollon Tukisäätien, Rikosseuraamuslaitoksen, KRIS-Tampere ry:n, Mielenterveysomaiset Pirkanmaa – FinFami -yhdistyksen sekä lukuisten vapaaehtoisten kanssa. Mallin tavoitteena oli alun perin tukea rikostaustaisten perheiden lapsia ja heidän läheisiään. (Mäkiemi 2015, 5, 75.)

Tarinoiden maa -toimintamallissa on sovellettu myös Tom Erik Arnkilin ja Esa Erikssonin (2009) sosiaalityöhön kehittämää dialogista menetelmää tulevaisuuden muistelusta, jota esitellään Huoli puheeksi: opas varhaisista dialogeista -kirjassa. Menetelmän kehittämisessä on hyödynnetty myös Kriminaalihuollon tukisäätiön Ehjä perhe -vertaistukitoiminnassa saatuja ideoita ja kokemuksia. Tarinoiden maa -toimintamallin päätavoitteena oli alun perin lasten, nuorten ja heidän perheidensä syrjäytymisen sekä ylisukupolvisten ongelmien ehkäisy. Tarinoiden maa tukee lasta ja nuorta unelmoimaan sekä etsimään toivon näkökulmia huolimatta perheen vaikeasta tilanteesta. Lapsia ja nuoria tuetaan myös havahtumaan oman ikätasonsa mukaisesti, että he voivat vaikuttaa omaan elämäänsä riippumatta aikuisten toiminnasta. (Mäkinie mi 17.4.2024; Mäkinie mi 2015, 7.)

Lasten auttamisessa menetelmällä autetaan lapsia saamaan kokonaiskuvan omasta tilanteestaan, tunteistaan ja kokemuksistaan tarinoiden ja toimintamallin yhteydessä itse tehdyn kirjan avulla. Menetelmän tavoitteena on myös havahduttaa lapsen vanhempia ja lähiverkostoa yhteistyöhön. Mallin tavoitteena on luoda toivoa vaikeisiin tilanteisiin. Menetelmä soveltuu hyvin tilanteisiin, joissa henkilöillä on vaikeuksia ilmaista itseään sanallisesti. Tarinamatto -toimintamallissa käytetään siihen suunniteltua Tarinamattoa. Tarinamatto on toiminta-alusta, jota täydennetään erilaisilla virikkeillä. Tarinamatto mahdollistaa yhteisen kielen löytämisen ja vuorovaikutuksen rakentamisen. Lasten kanssa työskennellään usein vertaistukiryhmässä, mutta yksilötyö on myös mahdollinen. Eniten lapset hyötyvät toimintamallista silloin, kun lapsen lähiaikuisille, esimerkiksi vanhemmille tai muille lapselle tärkeille ihmisille on oma vertaistukiryhmänsä. (Mäkinie mi 2015, 5, 7–8.) Menetelmässä hyödynnetään kokemuksellista leikkiterapiaa, joka perustuu siihen, että lapset kohtaavat ympäröivän maailman ennen kaikkea kokemuksellisesti. Lapsi käsittelee kokemaansa leikin avulla, jonka kautta lapsi saa asian käsittelyyn abstraktin ja välillisemmän tason. (Norton & Norton 2012, 42–43.)

Tarinoiden maa -menetelmää on käytetty esimerkiksi päihde- ja mielenterveyshäiriöiden käsittelyssä, nuorten tunnetyöskentelyssä, surutyössä, vanhustyössä, perhetyössä, väkivaltatyössä, sijaishuollon sijoitus- ja purkutilanteissa. (Mäkinie mi 2015, 70.) Toimintamallia on hyödynnetty myös työelämässä organisaatioiden kehittämisessä. Aikuiset toimivat työelämässä erityisesti järjen tasolla, Tarinamatto -työskentely mahdollistaa luovuuden käyttämisen ja antaa tilaa oivaltamiselle. Lasten kanssa menetelmää käytetään nykyään erilaisten vaikeiden asioiden kertomisessa, esimerkiksi koulukiusaamisen käsittelyssä tai lasten sururyhmissä. Menetelmä mahdollistaa asioiden ulkoistamisen, mikä helpottaa asioiden käsittelyä. Tarinoiden maa -menetelmää voidaan käyttää erilaisessa työssä, jossa hyödynnetään toiminnallisia ja luovia menetelmiä. (Mäkinie mi 2024.)

Tarinoiden maa -toimintamallissa hyödynnetään kirjallisuusterapeuttisia menetelmiä, jotka sopivat kaikenikäisille. Työskentelytapa sopii kaikille, jotka kokevat luontevaksi luovuuden ja sanojen

käyttämisen. Tarinoiden maassa Tarinamatto-ohjaaja tukee henkilöä kertomaan oman tarinansa lähinnä häntä itseään varten. Tarinamatolla kirjuri-ohjaaja kirjoittaa matolla työskentelevän henkilön tarinasta, nonverbaalisesta ilmaisusta tai muiden läsnäolijoiden kommentteista yhtenäisen tarinan, jota ei ole liikaa tulkittu tai muutettu. Oleellista Tarinamatto-työskentelyssä on nähdä ja kuulla tuleminen. Tarinamaton ohjaajilla on ammatilliset valmiudet ohjata Tarinamatolla työskentelevä ihminen tarvittaessa tukevamman avun piiriin. Ennen Tarinamatto-toimintamalliin osallistumista osallistujille tehdään alkuhaastattelu, jossa tarkistetaan soveltuvuus henkilöiden soveltuvuus työskentelyyn. (Mäkiniemi 2015, 15–19.)

Tarinoiden maa -toimintamalli pro gradu -tutkielmassa mahdollistaa kielellisen ilmaisun ja oivaltamisen ruokkimisen mielikuvituksella ja symboleilla. Tutkielmassa en käytä kirjuria Tarinoiden maa -työskentelyssä vaan pyrin kiteyttämään työskentelyn lopuksi osallistujien kertomia ajatuksia yhteen kertomalla heille kuulemastani. Tarinoiden maa -menetelmää on tutkittu ammattikorkeakoulun opinnäytetyössä, jossa selvitettiin Tarinoiden maa -ohjaajien kokemuksia ja kehittämideoita menetelmästä. (Paloviita 2016).

Tarinamatolla on kaksi ulottuvuutta, nykyisyys ja tulevaisuus, jotka erottavat toisistaan elämänvirta, jonka yli pääsee siltaa pitkin. Elämänvirta ilmentää elämän asettamia realiteetteja ja rajallisuutta. Elämänvirran ylittäminen voi vaatia rohkeutta, mitä symboloivat virrassa olevat ”vaaralliset” eläimet, ajopuut ja muut esineet. Työskentelyssä siltaa ei tarvitse ylittää, mutta voi pohtia, millaiselta tie tulevaisuuteen näyttää. Tarinamatolta löytyy myös tulevaisuuden näkötorni ja kiikarit, toivomuskaivo sekä voimavuori. Voimavuori symboloi omia vahvuuksia. (Mäkiniemi 2015, 25.)

Tarinamatolle voi kuvata eri symbolein ryhmäläisten tai yksilöiden toimintaympäristöä kuvastavia asioita. Tarinoiden maa -toimintamallissa hyödynnetään erilaisia tavaroita, jotka symboloivat kullekin Tarinamatolla työskenteleville erilaisia asioita. Tässä tutkimuksessa osallistujien tuli aluksi valita itselleen sopiva symboli ja sijoittaa se Tarinamatolle. Seuraavaksi osallistujien tuli rakentaa yhdessä oma työympäristö ja hyvinvointialue. Tämän jälkeen osallistujat kertoivat Tarinamatolle rakennetusta maailmasta sekä kuvasivat omia voimavarojaan työssä. Sitten heidän tehtävänsä oli sijoittaa itsensä suuntaamaan tulevaisuuteen, millä tavalla työn voimavaroja voisi lisätä.

2.2 Laadullinen tutkimus

Laadullisella tutkimuksella pyritään tietyn toiminnan tai ilmiön ymmärtämiseen keräämällä tietoa henkilöiltä, joilla on joko paljon tietoa tai kokemusta tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 74.) Laadullisessa tutkimuksessa on keskeistä merkitysten tutkiminen ja vuorovaikutus tutkittavien

kanssa. Haastattelu on yksi käytetyimmistä tiedonkeruumuodoista ja sopii monenlaisiin tutkimuksiin. (Hirsjärvi & Hurme 2022, 21, 32.)

Kaikki tutkimus on aina luovaa, määrittelee Helen Kara (2024, 27). Pysin käyttämilläni menetelmillä tuottamaan tutkimustietoa luovasti. Haastattelu on jo itsessään menetelmänä yllätyksellinen ja haastattelun onnistumiseen vaikuttaa oleellisesti haastattelun vuorovaikutus (Hyvärinen 2017, 12–15.) Haastattelujen tekeminen on Gudrium & Holsteinin (2002, 4–5) mukaan historiallisesti uusi menetelmä, joka on yleistynyt toisen maailmansodan jälkeen, sen on mahdollistanut subjektiivisuuden ja yhteiskunnallisen toimijuuden uudenlainen ymmärrys. Toimijuus yhdistyy käsitykseen jokaisen minän ainutkertaisuudesta, jolla on julkista merkitystä sisältäviä mielipiteitä. (Em. 2002, 7–8.)

Haastattelut muistuttavat tavallista keskustelua, mutta ne eroavat näistä institutionaalisuutensa vuoksi, haastattelua ohjaa tutkimuksellinen tavoite. Institutionaalisuus korostuu tilanteen nauhoittamisessa sekä osallistujien rooleissa ja osallistujien toteuttamissa tehtävissä, arkikeskustelussa roolien eriytymistä ei yleensä tapahdu. (Ruusuvoori & Tiittula (2017, 47.) Haastattelun etuja ovat joustavuus ja mahdollisuus vähentää väärinymmärryksiä ja käydä keskustelua haastateltavien kanssa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 63). Haastattelijan tulee panostaa haastattelun rakentavan ilmapiirin rakentamiseen niin, että haastattelijalla säilyttää haastattelun ohjausvastuun (Alastalo ym. 2017, 227). Gudrium & Holstein (2002, 15–16) kuvailevat haastattelun olevan vuorovaikutuksellista yhteiskehittelyä. Josselson (2013, 70, 80) korostaa hiljaisuuden sietämisen opettelu, hiljaisuus rohkaisee haastateltavaa ajattelemaan ja puhumaan lisää aiheesta, hyvä kuuntelu merkitsee itsensä altistamista tuntemattomalle ja luopumista tavanomaisista ajattelukehyksistä, minkä opettelu vaatii harjoitusta.

Haastattelu perustuu toisen ihmisen kunnioittavaan kohtaamiseen. Haastattelijalla luo tilanteen perustan, luottamuksellisen tilan ja tunnelman, joka mahdollistaa myös vaikeiden asioiden käsittelyn. Haastattelijalla suhtautuu haastateltavaan empaattisesti ja kunnioittavasti, haastattelu on ennen kaikkea toisen ihmisen kohtaamista. Hyvä haastattelu edellyttää haastattelijalta hyviä kuuntelutaitoja. Haastateltavalle tulee antaa tilaa puhua, haastattelijalla ei osallistu tasavertaisesti keskusteluun. Haastattelijalla roolina on seurata haastattelua aktiivisesti ja esitettävä kiireettömästi kerrotusta lisäkysymyksiä. Valtasuhteet ovat myös läsnä haastattelussa. Tutkijalla ei myöskään ole yksin tutkimuksen tulosten tulkitsija, haastateltava voi tulkita tutkimuksen tuloksia täysin eri tavalla. Tutkijan tulkinnat aineistosta eivät rajaudu ainoastaan sellaisiin tulkintoihin, jonka haastateltavat hyväksyvät. (Hyvärinen 2017, 16–17, 30–33, 39.)

Haastattelun menetelmänä sisältää myös haittoja. Jos haastateltava suodattaa vastauksiaan, jotta vastauksista muodostuisi sosiaalisesti suositeltavia, haastattelun luotettavuus on kyseenalaista. (Hirsjärvi & Hurme 2022, 33.) Tutkimuksen tekemistä ja haastattelemista ohjaa eettisyys. Tutkijan toimintaa ei saa ohjata sensaation tavoittelu tai pelkkä uteliaisuus. Haastattelijan muodollisuus ja liiallinen virallisuus voi pilata haastattelun. Haastateltava voi myös kieltäytyä haastattelusta tai keskeyttää haastattelun. Haastattelun lopuksi on hyvä tarkistaa, että haastateltava ymmärtää antaneensa aineiston tutkijan käyttöön. Tutkijan tulkinnat aineistosta eivät rajaudu ainoastaan sellaisiin tulkintoihin, jonka haastateltavat hyväksyvät.

Teemahaastattelua Hirsjärvi & Hurme (2022, 47–48) kuvaavat puolistrukturoiduksi menetelmäksi, jossa keskeiset tema-alueet ovat haastateltaville samat, mutta kysymysten muoto ja järjestys ei ole niin tarkka kuin strukturoidussa haastattelussa. Teemahaastattelu ei ole yhtä vapaa kuin syvähaastattelu. Haastateltavien tulkinnat ja asioille antamat merkitykset ovat menetelmässä keskeisiä, asioiden merkitykset syntyvät vuorovaikutuksen tuloksena. (Em. 2022, 47–48.)

Ryhmähaastattelu menetelmänä voi madaltaa kynnystä osallistua tutkimukseen. Ryhmähaastattelutilanne antaa ryhmälle äänen ja purkaa valtahierarkioita suhteessa haastattelijaan. Ryhmän haastattelu voi innostaa ihmisiä puhumaan aiheista, jotka eivät välttämättä tulisi yksilöhaastatteluissa esille. Ryhmähaastattelun ohjaajan tehtävä on ennen kaikkea kannustaa puhumaan ja eläytyä tilanteeseen olemalla empaattinen, huumorintajuinen ja kuuntelemalla osallistujia tuomitsematta. Haastattelun ohjaaja joutuu todennäköisesti palauttamaan osallistujia aiheeseen, koska keskustelijat yleensä harhautuva helposti aiheesta. Ryhmähaastattelussa tilanteen synnyttämät yllätykselliset asiat voivat saada painoarvoa. Haastatteluun osallistuvien omat taustat määrittelevät, miten helppoa eri asioista on puhua. (Heikkilä 2024)

Luovien, toiminnallisten ja osallistuvien tutkimusmenetelmien lähtökohtana on, että tietoa ei voi tavoittaa ainoastaan järjen, rationaalisuuden tai kielellisen ilmaisun kautta. Menetelmät ovat joukko erilaisia tutkimustapoja, eivät selkeä tutkimusmenetelmäkategoria. Tutkimustapoihin voivat liittyä tunteet, kokemukset, muistot, luovuus, mielikuvitus, ja osittain myös kehollisuus. (Ryynänen & Rannikko 2021, 12). Luovien ja osallistuvien tutkimusmenetelmien tarkoituksena on muokata vakiintuneita tapoja tuottaa tutkimustietoa. Osallistuva tutkimus pyrkii rakentamaan uudelleen tutkija/tutkittava-jakoa sekä tarkastelemaan tutkijan roolia tiedon tuottamisessa, tutkimukseen liittyvissä valta-asemissa, tiedon oikeutuksen ja omistamisen kysymyksissä. (Em. 2021, 20–21.)

Luovat tutkimusmenetelmät tarjoavat tutkijalle mahdollisuuden tarkastella aihettaan useammista näkökulmista ja ymmärtää aihettaan syvällisemmin. (Kara 2024, 30). Tutkivan mielikuvituksen

tarkoituksena on harjaannuttaa mielikuvitusta, säilyttää ihmettelevä ja leikillinen tutkimuksellinen asenne sekä tavoitella ihmisessä olevia tiedon kerrostumien tasoja. Erilaisia näkökulmia ja lähestymistapoja yhdisteleviä tutkimustapoja pidetään erityisinä luovina tutkimustapoina, koska tietoa tuotetaan avarakatseisesti (Ryynänen & Rannikko 2021, 17). Luovia tutkimusmenetelmiä ovat esimerkiksi taideperustainen tutkimus, teknologiaa hyödyntävä tutkimus, mixed methods -tutkimus, jossa yhdistellään määrällistä ja laadullista tutkimusta (Kara 2015, 3). Tutkimusaineiston analyysi

Ryhmähaastattelun, teemahaastattelun ja Tarinoiden maa -menetelmillä tuotetun aineiston analysointi vaatii luovuutta ja ennakkoluulottomuutta, koska menetelmiä ei ole aikaisemmin yhdistetty tutkimuksissa. Tutkimuksen aineisto litteroidaan ja tallennetaan aluksi. Tuomi & Sarajärvi (2018, 19) toteavat tutkimuksessa käytettävien välineiden vaikuttavan tutkimuksen tuloksiin. Puhdasta objektiivista tietoa ei ole olemassa, vaan kaikki tieto on subjektiivista, koska tutkimusasetelmasta päättäminen tapahtuu tutkijan ymmärryksen varassa (Em. 2018, 20).

2.3 Tutkimusaineiston analysoiminen

Tutkimuksen aineisto analysoidaan sisällönanalyysillä. Laadullisen tutkimuksen aineisto sisältää aina enemmän tutkittavaa aineistoa kuin mitä yksittäisessä tutkimuksessa on mahdollista tutkia. Aineistosta tutkitaan kapeata ja rajattua ilmiötä, johon tutkimuskysymykset johdattelevat. Sisällönanalyysi mahdollistaa aineiston analysoinnin systemaattisesti ja objektiivisesti. Sisällönanalyysillä tutkimusaineisto järjestetään tiiviiseen muotoon, josta tutkija tekee tutkimuksen johtopäätökset. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78–79, 86.)

Aineistoa analysoidaan erittelemällä ja luokittelemalla aineistoa päättelemällä. Luokittelun jälkeen aineisto järjestetään uudelleen laaditun luokittelun mukaan. Jotta tutkimuksen ilmiö tulisi syvällisemmin teoreettisesti ymmärretyksi, tutkimuksen tulosten tulkinnan tulee edetä synteessin tasolle. (Hirsjärvi & Hurme 2022, 143, 151–156.) Alasuutari (2011, 52) määrittelee prosessin laadulliseksi analyysiksi, jossa raakahavainnot yhdistetään, ja niistä muodostetaan kaikkia raakahavaintoja kuvaavia havaintolauseita, jotka sopivat koko aineistoon. Laadullisen tutkimuksen ydin piilee merkitystulkintojen tekemisessä tai arvoituksen ratkaisemisessa. (Em. 2011, 53.)

Tuomi & Sarajärvi (2018, 79, 104) määrittelevät sisällönanalyysin jatkuvan aineiston rajauksen jälkeen litteroinnilla ja koodaamisella, joita seuraa luokittelu. Luokittelua seuraa teemoittelu, jossa aineisto ryhmitellään aihepiireittäin. Aineiston tyypittelyssä teemoille etsitään yhteisiä ominaisuuksia, joista muodostetaan yleistyksiä. Aineistoa voidaan tyypitellä erilaisuuden tai samanlaisuuden logiikalla. Laadullista analyysiä voidaan tehdä induktiivisesti, deduktiivisesti tai abduktiivisesti. Induktiivisessä analyysissä päättelyssä edetään yksittäisestä yleisiin ja

deduktiivisessa yleisestä yksittäiseen. Abduktiivisessa päättelyssä teorianmuodostukseen liittyy jokin johtolanka. (Em. 2018, 79–80.)

2.4 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimusetiikka on läsnä tutkimuksen joka vaiheessa (Kuula 2013, 35–36). Ihmisiin kohdistuvassa tutkimuksessa ihmisoikeudet muodostavat tutkimuksen eettisen perustan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 116). Tärkeimpiä eettisiä periaatteita ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa ovat tietoon perustuva suostumus ja luottamuksellisuus (Hirsjärvi & Hurme 2022, 18). Tutkimukseen osallistuvia tiedotetaan tutkimuksen tavoitteista menetelmistä ja mahdollisista riskeistä. Tutkittavien suojaan kuuluu myös tutkimukseen osallistuvien vapaaehtoinen suostumus niin, että hän tietää mitä tutkimuksessa tutkitaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 116.) Tässä Pro gradu -tutkielmassa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä, jonka peruseriaatteita ovat ”luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto” (TENK 2024).

Henkilörekisterin muodostavat tässä tutkimuksessa haastateltavien suostumus tutkimukseen ja aineiston tallennuksessa kuuluva ääni. Hyvä tietojenkäsittelytapa edellyttää tietojen käsittelyä siten, ettei haastateltavien yksityisyyden suoja vaarannu (Kuula 2013, 87). Manuaalinen aineisto säilytetään lukollisessa kaapissa. Digitaalinen aineisto suojataan käyttäjätunnuksella ja salasanalla. Aineistosta poistetaan suorat tunnistetiedot.

Haastatteluaineiston luotettavuuteen vaikuttaa sen laatu. Haastatteluaineiston laatuun voidaan etukäteen vaikuttaa huolellisella valmistautumisella, tekemällä hyvä haastattelurunko sekä varmistamalla teknisten laitteiden toimivuus. Haastattelupäiväkirjan kautta voidaan analysoida haastattelukysymysten osuvuutta ja kirjata jo tässä vaiheessa tulkintavaihetta varten huomioita haastateltavista ja heidän ympäristöstään. Myös haastattelun litterointi palvelee tulkintaa. (Hirsjärvi & Hurme 2022, 189–190.)

Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät haastavat tarkastelemaan kriittisesti tutkimuksen tekemiseen liittyviä valtasuhteita, omaa paikantumista tutkimuksessa, perusteluja tutkimuksen tekemiselle ja tutkimuksella tavoiteltavalle tiedolle. (Ryynänen & Rannikko 2021, 24). Tärkeä osa eettisesti kestävästä tutkimuksesta on eriarvoisten asetelmien purkaminen (Kaukko & Korkiamäki & Kuusisto 2019, 93). Eri menetelmien yhdistämisellä tavoitellen haastateltavien laajaa osallistumista tutkimuksen aineiston tuottamiseen.

Luovuus tarkastelee asioita järjen ja rationaalisuuden lisäksi tunteiden, ilmaisujen ja suhteellisten ulottuvuuksien näkökulmista. Luovat, erityisesti taideperustaiset menetelmät, mahdollistavat

vapaamman tutkimuksen ja keskustelun tutkimusaiheista. Luovaa tutkimusta pidetään eettisenä, koska valta jakautuu tasavertaisemmin, mikä voi johtaa kunnioittavampaan, huolellisempaan ja rehellisempään tutkimukseen. (Khoo 2024, 36–38.)

4. Tutkimustulosten raportointi

Tutkimustulokset raportoidaan tekijän Pro gradu -tutkielmassa, joka julkaistaan Tampereen yliopiston julkaisuarkistossa verkossa. Tutkimusaineistosta julkaistaan mahdollisesti myös tutkimusartikkeli.

5. Lähteet

Alasuutari, Pertti (2011) *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.

Eriksson, Esa & Arnkil, Tom Erik (2009) *Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Opas 60. Helsinki.

Gudrium, Jaber. F. & Holstein, J. A. (2002) *From the Individual Interview to the Interview Society*. Teoksessa Gudrium & Holstein (Toim.) *Handbook of Interview Research*. London: Thousand Oaks, 3-32.

Heikkilä, Riie (2024) *Ryhmähaastattelu*. Luento Tutkimusmetodologia -kurssilla 9.2.2024 Tampereen yliopistossa.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2022) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus, e-kirja.

Hyvärinen, Matti (2017) *Haastattelun maailma* Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvoori, Johanna (Toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino.

Josselson, Ruthellen (2013) *Interviewing for qualitative inquiry. A Relational Approach*. New York: The Guilford Press.

Kara, Helen (2024) *Introduction*. Teoksessa Kara, Helen (Toim.) *The Bloombury Handbook of Creative research methods*. London: Bloomsbury Academic, e-kirja, 26–33.

Khoo, Su-Ming (2024) *Creative Research Methods and Ethics*. Teoksessa Kara, Helen (Toim.) *The Bloombury Handbook of Creative research methods*. London: Bloomsbury Academic, e-kirja, 36–51.

Kuula, Arja (2013) *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Vantaa: Hansaprint.

Laitinen, Jaana & Selander, Kirsikka & Ervasti, Jenni & Kivimäki, Mika (2023) *Mitä kuuluu hyvinvointialueiden työhyvinvoinnille 2023*. Työterveyslaitos.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/148158/TTL_978-952-391-148-2.pdf?sequence=5&isAllowed=y. Viitattu 25.1.2024

Lehto-Lundén, Tiina & Salovaara, Petra (2016) *Hyvinvoiva sosiaalityöntekijä*. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lundén, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (Toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 162–174, e-kirja

Lindh, Jari & Pohjola, Anneli & Juvonen, Anneli & Romakkaniemi, Marjo (2018) *Johdatus asiantuntijuuden muutokseen*. Teoksessa Juvonen, Tuula & Lindh, Jari & Pohjola, Anneli & Romakkaniemi, Marjo (Toim.) *Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus*.

Mäkinen, Anne-Mari (2015) *Tarinoiden maa*. Opaskirja. Tampereen evankelis-luterilainen seurakuntayhtymä. Tampere: Offset Ulonen.

Mäkinen, Anne-Mari (2015) *Tarinoiden maa*. Opaskirja. Tampereen evankelis-luterilainen seurakuntayhtymä. Tampere: Offset Ulonen.

Mänttari-van der Kuip, Maija (2015) *Sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointi ja toimintamahdollisuudet niukkuuden aikakaudella*. Janus. Volume 23:3, 329–335.

<https://journal.fi/janus/article/view/53003/16478>. Viitattu 14.5.2024.

Norton, Carol & Norton, Byron (2012) *Kokemuksellinen leikkiterapia*. Teoksessa Schaefer, Charles & Gerard Kaduson, Heidi. *Leikkiterapia – Teoria, tutkimus ja käytäntö*. Kuopio: Unipress, 41–69.

Nurminen, Sakari (2024) *Työolobarometri 2024*. Talentia. Verian.

Paloviita, Pirjo (2016) *Tarinoiden maa: Ohjaajien kokemuksia ja kehittämideoita lasten vertaisryhmätoiminnasta*. Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Ryynänen, Sanna & Rannikko, Anni (2021) *Johdanto*. Teoksessa Ryynänen, Sanna & Rannikko, Anni (Toim.) *Tutkiva mielikuvitus. Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä*. Tallinna: Gaudeamus, 11–30.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2017) *Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus* Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (Toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 46–83.

Saarinen, Arttu & Blomberg, Helena & Kroll, Christian (2012) *Liikaa vaadittu?*

Sosiaalityöntekijöiden kokemukset työnsä kuormittavuudesta ja ristiriitaisuudesta Pohjoismaissa.

Yhteiskuntapolitiikka 77(4), 403–418.

Salo, Paula & Rantonen, Otso & Aalto, Ville & Oksanen, Tuula & Vahtera, Jussi & Junnonen, Sanna-

Riitta & Baldschun, Andreas & Väisänen, Raija & Mönkkönen, Kaarina & Hämäläinen, Juha (2016)

Sosiaalityöntekijöiden hyvinvointi. Sosiaalityön kuormittavuus, voimavaratekijät ja sosiaalityöntekijöiden mielenterveys. Työterveyslaitos. Helsinki: Juvenes Print, 3–38.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2023). *Sosiaali- ja terveydenhuollon digitalisaation ja tiedonhallinnan strategia painottaa joustavuutta.* <https://stm.fi/-/sosiaali-ja-terveydenhuollon-digitalisaation-ja-tiedonhallinnan-strategia-painottaa-joustavuutta>. Viitattu 24.4.2024.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.* Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, e-kirja.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) (2024) *Hyvä tieteellinen käytäntö.* <https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk>. Viitattu 4.6.2024.

Työterveyslaitos (2024) *Työn imu -testin mukaan työn imu vaihtelee ammatin ja sukupuolen mukaan.* <https://www.tyoelamatieto.fi/fi/analyysit/tyon-imu-testin-mukaan-tyon-imu-vaihtelee-ammatin-ja-sukupuolen-mukaan>. Viitattu 28.5.2024.

Haastattelu

Mäkiniemi, Anne-Mari 17.4.2024. *Tarinoiden maa.*